

УДК 340.15: 347.99 (477.75)

СТВОРЕННЯ СУДОВИХ ОРГАНІВ У ТАВРІЙСЬКІЙ ОБЛАСТІ У 80-ТІ - 90-ТІ РОКИ ХVІІІ СТОЛІТТЯ

Хутько Т.В.

Сімферопольський технікум Кримського юридичного інституту Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», м. Сімферополь, Україна.

У статті на основі архівних та інших документальних матеріалів досліджується створення системи судових органів, при формуванні якої враховувалися такі фактори, як адміністративно-територіальний устрій краю, багатонаціональний склад його населення, а також належність його окремих груп до різних конфесій.

Ключові слова: Таврійська область, судова система, судовий орган.

На шляху реформування сучасної судової системи актуальним є вивчення історичного досвіду становлення та діяльності судових органів нашої країни в попередні історичні періоди, у тому числі в різних її регіонах. Метою даної статті є розгляд процесу створення судових органів у Таврійській області з моменту її заснування в 1784 р. по 1796 р. і виявлення базових засад, на яких будувався цей процес.

Звертаючись до наукових досліджень з даної проблеми, слід виділити роботи В.О.Григор'єва, А.Г.Завадовського, К.І.Ревіна, Д.А.Проخورова, З.З.Хайрединої. У роботах В.О.Григор'єва, А.Г.Завадовського і Д.А.Проخورова розглянуті лише деякі аспекти створення й діяльності судових органів у Таврійській області в кінці ХVІІІ століття [1, с. 337-341; 2, с. 69-70, 92-94; 3, с. 130-132]. Зокрема, В.О. Григор'єв зазначив тільки те, що «створена Таврійська область в 1784 р. мала особливий устрій», не надаючи при цьому більш докладних роз'яснень свого твердження [1, с. 337]. У статті К.І. Ревіна розглянуто питання виникнення й діяльності Карасубазарського римсько-католицького суду [4]. З.З.Хайрединоюю досліджено питання створення й діяльності Таврійського магометанського духовного правління [5, с. 120-272]. Незважаючи на явні переваги вищевказаних робіт, необхідно відзначити, що питанню становлення судової системи в Таврійській області в період її заснування приділялося недостатньо уваги, ця проблема не була предметом спеціального дослідження, а тому має перспективу для її наукового вивчення

Як відомо, 8 квітня 1783 р. імператрицею Катериною ІІ був підписаний історичний Маніфест «Про прийняття Кримського півострова, острова Тамана і всієї Кубанської сторони під Російську Державу» [6, с. 897-898]. 2 лютого 1784 р. Катерина ІІ видала Указ про створення Таврійської області: «...полуостров Крым с землею...учреждаю Областью, под именем Таврической» [7, с. 18]. 7 лютого 1784 р.

генерал-губернатор Г.О.Потьомкін подав на ім'я імператриці Катерини II проект адміністративного устрою Таврійської області, включивши до нього список присутствених місць, які передбачалося відкрити на даній території [8]. У проекті серед перерахованих установ були включені й судові органи. 8 лютого 1784 р. з'явилися два Укази Катерини II. У першому указі імператриця затверджувала проект Г.О.Потьомкіна про устрій Таврійської області, яка була розділена на 7 повітів, а саме: Сімферопольський, Євпаторійський, Перекопський, Левкопольський (з квітня 1787 р. Феодосійський) [9, арк.1-2], Мелітопольський, Дніпровський, Фанагорійський [7, с. 21]. Другим указом Катерина II зобов'язувала Г.О. Потьомкіна «...приступить к действительному разделению и учреждению области, и открытию Присутственных мест по учреждениям «Нашим» [7, с. 22]. Проте, процес створення й відкриття судових органів в області тривав достатньо довгий період, про що вказував у своїй роботі й В.О. Григор'єв [1, с. 341]. Так, В.О. Григор'єв вважав, що така тривалість процесу від заснування Таврійської області в 1784 р. до відкриття в ній присутствених місць в 1787 р. пояснюється, ймовірно, тим, що царський уряд «не сподівався знайти в області досить необхідних елементів для заміщення виборних посад» [1, с. 341]. Пояснення цьому ми частково знаходимо у тому же указі від 8 лютого 1784 р.: «приступить к открытию Присутственных мест, кои по числу и свойству жителей нужны будут...» [7, с. 22]. Особливо це стосується Дніпровського та Мелітопольського повітів.

24 квітня 1784 р. Катерина II затвердила «стат області» Таврійської, в якому представлений і докладний штат всіх судових органів області [10, арк. 6-9]. З документа виходить, що в розпорядження Г. О. Потьомкіна виділялася сума в 99181 рублів щорічно на утримання державних установ, в т.ч. і на судові органи [10, арк. 6-9]. Комплектування штатів судових установ почалося з жовтня 1784 року. Так, з ордерів Г. О. Потьомкіна правителю Таврійської області В.В.Каховському виходить, що були видані укази Сенату від 10 жовтня і 13 грудня 1784 р. про призначення чиновників на посади в палату кримінального і цивільного суду, верхній земський суд, у верхню розправу та обласний магістрат [11]. Серед тих, що одержали призначення, були визначені головами в палату кримінального і цивільного суду полковник Петро Скорняков і статський радник Яків Рудзевич, у верхній земський суд першого і другого департаменту підполковник Герасим Беляєв і надвірний радник Василь Бантиш [11, с. 629, 638-639, 640-641]. У 1785-1786 рр. продовжувалася активна підготовка до відкриття присутствених місць. В ордері Г. О. Потьомкіна від 18 квітня 1786 р. зазначалося, що в область відправлені «сделанные для Таврических присутственных мест сем печатей с гербом сея области, а именно для обласного правления, для трех палат, для верхнего земского суда, для верхней земской расправы и обласного магистрата» [12, с. 24]. Відкриття судових органів у Таврійській області відбулося на початку 1787 року, про що свідчить рапорт Г.О.Потьомкіна від 29 січня 1787 р., представлений в Сенат «...про відкриття Присутственных місць в Таврійській області» [7, с. 838]. З ордеру Г. О. Потьомкіна від 9 січня 1787г. виходить, що відкриття присутствених місць покладено на генерал-аншефа М.В.Каховського, а правителю області В.В.Каховському доручено забезпечити даний процес і «...на потребные при сем происшествии расходы получить из соляных сумм» [13, с. 8]. Необхідно відзначити, що відкриттю судових установ у Таврійській області уряд надавав великого значення. У березні 1787 р. Г. О. Потьомкін зажадав від Таврійсь-

кого обласного правління доповідати про впорядкування місцевих органів влади [14, арк. 25]. У своєму ордері від 1 травня 1787 р. він попереджає В.В.Каховського, що «...Господа Сенаторы во время присудствия Ея Величества имеют осматривать присудственные места. Ваше превосходительство извольте к тому приуготовиться, дабы могли они увидеть с какою исправностью текут дела в оных» [15, с. 7].

Законодавчою базою для створення судових органів у Таврійській області була Установа для управління губерній Всеросійської імперії, затверджена Катериною II 7 листопада 1775 р. [16, с. 233-313]. З протоколів судових засідань випливає, що відкриття судів генерал-аншеф М.В.Каховський здійснював «...на основании Высочайшего Ея Императорского Величества о губерниях учреждения» [14, арк. 4; 17, арк. 23; 18, арк. 1; 19, арк. 1].

В основі формування судових установ враховувався такий фактор, як адміністративно-територіальний поділ області. Згідно із затвердженим Катериною II штатом, у відповідності з Установою про губернії, в кожному з семи повітів області передбачалося введення судових органів [10, арк. 7-8]. Так, у кожному повітовому місті створювалися повітовий суд, городовий магістрат, нижня розправа і нижній земський суд. Це були суди нижчої інстанції [20, с. 592-593]. Суди середньої й вищої інстанцій територіально розташовувалися в обласному місті Сімферополі [8, с. 71-72]. До судів середньої інстанції відносилися верхній земський суд, обласний магістрат і верхня розправа [20, с. 591-592]. Суди вищої інстанції в області були палати кримінальних і цивільних справ [20, с. 589-590]. Поряд із загальними судами створювалися спеціальні суди, зокрема, совісний суд або «суд по совісті» [21, с. 210]. Совісний суд також розташовувався в обласному місті. Він був поставлений поряд з губернськими палатами, хоча був першою інстанцією за наданими йому справами [21, с. 210].

В основі створення судових органів був покладений принцип становості. Згідно з Установою про губернії в Таврійській області для кожного стану вводилися окремі судові установи. Так, для дворянського стану такими судами були повітовий і верхній земський суди, для міської – міські та обласні магістрати, і для державних селян – нижня і верхня розправа [21, с. 211; 22, с. 38, 40].

Першими судовими установами, відкритими на підставі Указу Катерини II і розпорядження Г.О.Потьомкіна, були суди вищої інстанції.

Палати кримінального і цивільного суду були відкриті 29 січня 1787 р. генерал-аншефом М.В.Каховським «... во исполнении повеления ему данного князем Г.А.Потёмкиным ... на основании Высочайшего Ея Императорского Величества о губерниях учреждения» [17, арк. 23; 18, арк. 1]. На урочистому засіданні були присутні голова палати кримінального суду П.Я. Скорняков, радник колезький радник Кутлуша-Ага-Кіятов, асесор Джаум-Ага [17, арк. 23] і голова палати цивільного суду колезький радник И.Ф. Людеман, радник колезький радник Темір-Ага, асесори Аджи-Гази-Ага, капітан Матвій Томашевський [18, арк. 1]. Палати кримінального й цивільного суду були апеляційними інстанціями для всіх судів області. Крім того, найважливіші кримінальні та цивільні справи, що розглядалися в обласних станових судах, надходили до палати на ревізію, тобто на «прилежное рассмотрение, произведено ли дело порядочно и сходно с законами» [22, с. 38]. У фондї палати кримінального суду містяться журнали засідань і протоколи розглянутих справ за 1787-1796 рр. Серед цих документів – справи про вбивства, крадіжки, дрібні крадіжки; тяжби

між окремими особами за право проживання на тій або іншій ділянці землі, різні прохання й апеляції [23]. Палата цивільного суду займалася справами про складання купчих і заставних на купівлю та продаж дворів і торгових місць, кораблів, вотчин і вотчинних земель з селянами; серед документації зустрічаються й книги запису дворових людей, відпущених на свободу [24].

Відкриття верхнього земського суду відбулося 29 січня 1787 р. у присутності В.В.Каховського, голови суду другого департаменту колезького радника В.В. Бантиша, засідателів капітана Османа Мурзи, Івана Мелли, мурз Кемаль-Аги, Ніетча-Аги і Кара-Салі-Аги-Дайрського [14, арк. 4-5]. Суд складався з двох голів, яких затверджувала імператриця за поданням Сенату і 10 засідателів, яких обирає на три роки Таврійське дворянство. Даний суд розподілявся на два департаменти: цивільний та кримінальний. У верхній земський суд виносилися апеляції на рішення повітових судів, дворянської опіки і нижніх земських судів, а також справи, що стосуються вотчини, заповітів, права спадкування [20, с. 591-592]. Головою верхнього земського суду першого департаменту був призначений підполковник Г.І. Беляєв [11, с. 629].

Для контролю над діяльністю городових магістратів 29 січня 1787 р. був відкритий Таврійський обласний магістрат [19, арк. 1]. Даний судовий орган складався з двох голів, призначених Сенатом, і шести засідателів, які обираються з числа місцевого купецтва. Таврійський обласний магістрат складався з кримінального й цивільного департаментів. У 1787 році головою першого департаменту був секунд майор Мац, другого - колезький асесор Д.Єльчанінов, а засідателями в обласному магістраті були обрані два греки Анастасій Степанов і Хаджі Ананій, два татарини Мулла-Осман і Сізай, вірменин Баби-Мулла-Оглу і єврей Яків Шекерджи-Оглу [25, арк. 15]. У фонді Таврійського обласного магістрату зберігаються журнали й протоколи засідань на вироки й рішення городових магістратів, сирітських судів, справи про введення у володіння за купчими фортець осіб купецького і міщанського станів, справи про вступ у права за заповітом, матеріали про збір податків, про рекрутську повинність [26, арк. 2-315].

Таврійська верхня розправа була відкрита в березні 1787 року й діяла як апеляційна інстанція за рішенням нижніх розправ - судів для державних селян, однодворців [27, арк. 1]. На чолі розправи стояли два голови, яких призначав Сенат за поданням Таврійського обласного правління. У 1787 році головою першого департаменту був призначений колезький асесор Петро Ануурин, другого - надвірний радник Яків Тимонович [25, арк. 15]. Десять судових засідателів верхньої розправи обиралися на три роки з числа жителів міста Сімферополя. У фонді Таврійської верхньої розправи зберігаються справи про державне розмежування земель, відомості про набір рекрутів, значна кількість кримінальних справ [28].

Нижчі судові інстанції в Таврійській області були створені в лютому-березні 1787 р. Для відкриття присутствених місць в повітах за дорученням правителя Таврійської області В.В.Каховського були направлені голови вищих судових інстанцій. Так, відкриття судових органів у Сімферопольському повіті очолив голова верхнього земського суду другого департаменту В.В.Бантиш, в Перекопському повіті – голова верхнього земського суду першого департаменту підполковник Г.І.Беляєв, в Левкопольському повіті – голова палати цивільного суду Юган фон Лідеман, а в Євпаторійському повіті – голова палати кримінального суду П.Я. Скорняков [14 арк. 6,

8, 13, 16]. Повітовий суд складався з одного судді і двох засідателів, які обиралися повітовим дворянством і затверджувалися обласним правителем. Даний суд був першою інстанцією для розгляду дрібних цивільних і кримінальних справ дворян. У фонді Сімферопольського повітового суду містяться судові справи по розгляд спорів про землю, справи про введення в права спадщини, розділ маєтків, укладання купчих фортець, стягнення податків з селян [29]. При повітовому суді створювався спеціальний орган - дворянська опіка, головою якої був повітовий предводитель дворянства, що обирається дворянством строком на три роки, а членами опіки були повітовий суддя і його засідателі [30, с.134].

Міські магістрати були відкриті в лютому 1787 року в повітових містах області, а також в Севастополі й Керчі [31, арк. 1-4, 6, 8]. Вони знаходилися в безпосередньому підпорядкуванні Таврійського обласного магістрату і складалися з двох бургомістрів і чотирьох ратманів, що обиралися представниками міського купецтва і міщанства на три роки. Городові магістрати відали всіма судовими та адміністративно-господарськими справами купців, міщан, ремісників. За ними закріплювався розгляд кримінальних справ, збір податків, проведення рекрутської повинності, а також справ про введення у володіння осіб за купчими фортець і духовним заповітом. При городових магістратах створювалися сирітські й словесні суди [22, с.40]. Так, з матеріалів архівної справи виходить, що 14 лютого 1787 року голова палати кримінального суду Петро Якович Скорняков «...отъезжает в Евпаторию для открытия Евпаторийского городского магистрата, сиротского и словесного судов» [17, арк. 26]. Відкриття в Севастополі й Керчі сирітських судів відбулося відповідно 16 січня і 5 березня 1791 року, що виходить з рапортів Севастопольського і Керченського городових магістратів [32, арк. 1-3]. Сирітські суди засновувалися для опіки вдов і малолітніх сиріт купецтва і міщанства. Головував у суді міський голова, а засідателями були два члени міського магістрату і міський староста. Для розгляду справ у суді необхідно було написати заяву вдові або родичам малолітнього [17, арк. 40] Оскарження рішень сирітського суду відбувалося в Таврійському обласному магістраті [26, арк. 267-270]. При Севастопольському міському магістраті 28 листопада 1793 року був відкритий словесний суд, що виходить з рапорту Севастопольського міського магістрату в обласний магістрат [33, арк. 1]. Словесні суди, очолювані городовими старостами за участю виборних засідателів від городян, займалися розбором дрібних спорів та позовів з усним судочинством [22, с. 40].

Нижні розправи, згідно зі штатним розкладом, були відкриті в лютому 1787 року в трьох повітах області: Сімферопольському, Левкопольському й Євпаторійському [14, арк. 6, 8, 44]. За рішенням Таврійського обласного правління всі справи казенних селищ Перекопського повіту було вирішено виконувати в Євпаторійській нижній розправі, так як повітове місто Євпаторія знаходилося ближче всіх до Перекопу [14, с. 44].

Незважаючи на те, що за штатом області планувалося відкриття тільки трьох нижніх розправ [10, арк. 9], архівні матеріали свідчать про відкриття й Дніпровської нижньої розправи. Так, рішенням Таврійського обласного правління від 10 вересня 1787 р. голові верхньої розправи надвірному раднику Я. Тимоновичу було доручено в слободі Алешках відкрити для Дніпровського й Мелітопольського повітів розправу, яку іменувати, як Дніпровська нижня розправа. 20 жовтня вона була відкрита [34, арк. 56,63].

Дані суди розглядали скарги державних селян, однодворців і козаків. Суд складався з розправного судді й чотирьох засідателів. Розправного суддю призначало обласне правління, а засідателі обиралися на три роки жителями населених пунктів, що територіально належать до відання суду. Першими розправними суддями в Сімферопольській, Євпаторійській, Левкопольській нижніх розправах були призначені титулярний радник Борис Алексєєв, колезькі асесори Петро Ваников й Іван Кононов [25, арк. 17], в Дніпровській – колезький асесор Іван Борщанин [34, арк. 56].

Відкриття нижніх земських судів проходило одночасно з відкриттям повітових судів. Для Дніпровського й Мелітопольського повітів був створений один нижній земський суд. Так, для виконання указу Таврійського обласного правління головою верхньої розправи Петром Ануриним 22 вересня 1792 р. був відкритий Дніпровський і Мелітопольський нижній земський суд в казенній слободі Великій Знам'янці. Для спільного перебування присутствених місць у Знам'янку з Олешок була переведена і Дніпровська нижня розправа [34, арк. 160]. Нижній земський суд підкорявся Таврійському обласному правлінню, виконував вироки, винесені повітовим судом і нижньою розправою, проводив попереднє слідство у кримінальних злочинах. На нього покладалася основна поліцейська функція зберігати в повіті «благочиние, добронравие и порядок» [22, с.39]. Нижній земський суд складався з голови - земського капітана або справника, двох дворянських і двох сільських засідателів.

Спеціальне призначення в Таврійській області мав загальностановий совісний суд, відкритий за указом Таврійського обласного правління 2 березня 1787 року [14, арк. 45]. Совісний суд розглядав кримінальні злочини, вчинені малолітніми і психічнохворими, а також розбирав суперечки між родичами. Головне завдання суду полягало в охороні особистих прав громадян і попередження несправедливого рішення [16, с. 278-279, 21, с. 210]. Діяльність суду контролювалася правителем Таврійської області. Обласним суддею цього суду був призначений статський радник Казиндар-Мегмет-Ага, як «прилежный и способный к сей должности» [14, арк. 5]. До складу суду входили два дворянських засідателі, два міщанських засідателі й два сільських засідателі з казенних поселен [1, с. 246].

Таким чином, до середини 1787 року призначені за штатом присутствені місця були відкриті належним чином тільки в чотирьох повітах Таврійської області: Сімферопольському, Євпаторійському, Перекопському та Феодосійському [34, арк. 19]. Щодо судових органів у Дніпровському та Мелітопольському повітах, то вони, як зазначалося вище, створювалися поступово. У 1787 р. одна нижня розправа на два повіти, а у 1792 р. один нижній земський суд. А далі в архівних і документальних джерелах є протиріччя. Так, з рапорту голови верхнього земського суду колезького радника Г.Беляєва в Таврійське обласне правління дізнаємося, що в Дніпровському й Мелітопольському повітах 26 січня 1794 року були відкриті два повітових, один нижній земський суди, одна розправа й одна дворянська опіка [34, арк. 217]. Однак з ордеру генерал-губернатора Катеринославського й Таврійського П.О.Зубова правителю області С.С. Жигуліну від 28 червня 1794 р. виходить, що дані суди так і не були створені [35, с. 56-57]. Так, П.О.Зубов наказував грошову суму в 20752 руб., «остающуюся по неоткрытию в Таврической области трех уездов: Днепроовского, Мелитопольского и Фанагорийского...обращать на строения и нужные тамо исправления» [35, с. 56; 36, с. 215]. На наш погляд вирішити цю суперечність нам допо-

магає дослідження А.В.Макидонова [37,с. 174-206]. Основою для його роботи стало видання «Адреса-календар російський...» або ("Місяцослов...") за 1765-1796 рр. Дане видання являло собою офіційний довідник з щорічним іменним розписом державних службовців з вказівкою їх служби в установах намісництва, губерній, областей, міст. Висвітлюючи безпосередньо ці дані по Таврійській області за 1784-1796 рр. щодо Дніпровського і Мелітопольського повітів вказані тільки в наявності Дніпровська нижня розправа з 1787 р. і Дніпровський нижній земський суд з 1792 р. [37, с. 200-201]. Остаточні судові органи в даних повітах повинні були бути сформовані за іменним указом Катерини II за № 17514 від 4 жовтня 1796 р., даному князю П.О.Зубову. В указі зазначалося, що «По обширности Таврической области уездов Днепровского и Мелитопольского, где Уездные Присутственные места учреждены для обоих уездов вместе, для лучшего наблюдения в оных за порядком и благоустройством повелеваем быть в каждом из тех уездов по одному Уездному, по одному Нижнему Земскому Суду, также по одной Нижней Расправе и по одной Дворянской Опеке» [38, с. 943-944]. Місця перебування даних присутствених місць були визначені: для Мелітопольського повіту в Токмаці, для Дніпровського – в Олешках. З указу також виходило, що на їх утримання виділялася сума в 4894 рублі [38, с. 944]. Однак і цей указ не був приведений у виконання. Іменним указом Павла I від 12 грудня 1796 р. Таврійська область як самостійна адміністративна одиниця була ліквідована, її територія розділена на два повіту – Акмечетський і Перекопський та приєднана до Новоросійської губернії [39, с. 229-230]. У результаті проведення реформи наступниками Катерини II в системі місцевих державних установ у другій половині 90-х років XVIII століття були повністю скасовані станові суди другої інстанції, а саме: верхній земський суд, обласний магістрат, верхня і нижня розправи. Палати кримінального і цивільного суду були об'єднані під загальною назвою Палата суду і розправи.

Крім того, необхідно зазначити, що царський уряд, враховуючи багатонаціональний склад населення Таврійської області, надав право на створення судових установ вірмено-католицької й мусульманської громадам. Катерина II проводила толерантну релігійну політику стосовно місцевого населення, якому вона у своєму Маніфесті від 8 квітня 1783 року обіцяла «...охранять и защищать их лица, имущество, храмы и природную веру» [6, с. 897-898].

Право на внутрішнє самоврядування отримали вірмени римсько-католицького сповідання. Влаштувавшись у місті Карасубазар, вірмено-католицька громада [4, с. 278; 40, с. 562] була наділена повноваженнями, наданими царською грамотою за № 14.942 від 14 листопада 1779 року: «...По поселении вашем учредить Ратушу, которую назвать Католическим Судом, и в нём призводит суд и расправы по вашим правам и обыкновениям, выбираемыми из вас же по жребию начальниками...» [16, с. 878-879]. Таким чином, вірмени-католики Карасубазара отримали право на суд під назвою Карасубазарський римсько-католицький суд. Одним з основних напрямів діяльності суду був розгляд судових справ, а також суд займався забезпеченням своїх підданих різноманітними документами: торговими свідоцтвами, гербовим папером, видавав паспорти та ін. [4, с. 279-280].

Як відзначав А.Г.Завадовський в 1783 році «...в Таврійській області було численне магометанське духовенство, яке мало 1531 мечеть, 21 текіє, 25 медресе і 35 мектебів» [2, с. 92]. 23 січня 1794 року Катерина II підписала Указ про створення в

Таврійській області Магометанського Духовного Правління [38, с. 482; 5, с. 122-123]. Муфтієм було затверджено Сеїт Мегмет ефенди, на допомогу йому визначено Абдураїм ефенди і п'ять ефендіїв затверджувалися повітовими кадіями. Таврійське магометанське духовне правління отримало право здійснювати певні судові повноваження за своїми законами і звичаями стосовно місцевого мусульманського населення. Законодавче затвердження прав Таврійського муфтіату відбулося 23 грудня 1831 року.

Викладене вище дає підстави відзначити, що судові органи в Таврійській області створювалися поступово, по мірі заселення території. Призначені по штату судові установи остаточно були сформовані у Сімферопольському, Євпаторійському, Перекопському та Феодосійському повітах до середини 1787 року. У Дніпровському та Мелітопольському повітах були створені тільки нижня розправа та нижній земський суд єдині для двох повітів до 1792 року. Сформована судова система в Таврійській області проіснувала з 1787 по 1796 роки.

Законодавчим забезпеченням становлення судової системи в Таврійській області була Установа для управління губерніями Всеросійської імперії від 7 листопада 1775 р., а також Указ Катерини II за № 15925 від 8 лютого 1784 р.

При формуванні судових органів обліковувався як першооснова такий чинник, як адміністративно-територіальний устрій краю.

Створена система судових органів будувалася на принципі становості, Так, для дворян були створені повітові суди і верхній земський суд, для купецтва і міщанства - міський та обласний магістрати, для державних селян - нижня і верхня розправи. Крім того, при повітових станово-судових установах були створені опікунські присутствія: дворянська опіка при повітовому суді і сирітський суд при міському магістраті.

Сформована судова система в Таврійській області за структурою, організацією та адміністративним апаратом була багато в чому ідентична з судовою системою інших губерній Російської імперії кінця XVIII століття. Тим не менш, були суттєві відмінності, обумовлені специфікою області, насамперед багатонаціональним складом її населення. Владою також враховувалися віросповідання місцевого населення. Через вище зазначені причини, в області були створені спеціальні судові установи: Карасубазарський римсько-католицький суд і Таврійське магометанське духовне правління. Необхідно також відзначити, що при формуванні штату судів до їх складу входили представники різних національностей, які проживають в області

З огляду на висловлене потребує аналізу та подальшого дослідження організація діяльності та компетенція судових органів у визначений період на території Таврійської області.

Список літератури:

1. Григорьев В. А. Реформа местного управления при Екатерине II / В. А. Григорьев. – Спб.: «Русская Скоропечатня», 1910. – 387с.
2. Завадовский А. Г. Сто лет жизни Тавриды / А. Г. Завадовский. – Симферополь: Таврическая губернская типография, 1885. – 324 с.
3. Прохоров Д. А. Государственные учреждения Таврической области в конце XVIII века / Д. А. Прохоров // Культура народов Причерноморья. – 1998. – №4. – С. 123-138.

4. Ревин К. И. Возникновение и деятельность Карасубазарского римско-католического суда / К. И. Ревин // Кримський юридичний вісник. – 2010. – №1(8). – Частина 2. – С. 277-286.
5. Ислам в Крыму: Очерки истории функционирования мусульманских институтов / [Е. В. Бойцова, В. Ю. Ганкевич, С. С. Муратова, З. З. Хайрединова]. – Симферополь: Элиньо, 2009. – 432 с.
6. Полное собрание законов Российской империи. С 1649. – Т. XXI. 1781-1783. – СПб. – 1830. – 1085 с.
7. Полное собрание законов Российской империи. С 1649. – Т. XXII. 1784-1788. – СПб. – 1830. – 1175 с.
8. Проект административного устройства Таврической области, поданный Г.А. Потёмкиным Екатерине II в феврале 1784 г. // ИТУАК. – 1893. – № 19. – С. 71-72.
9. Державний архів Автономної Республіки Крим (далі – ДААРК), ф. 28, оп. 3, спр. 9. Дело о переименовании Левкопольского уезда в Феодосийский. 23.04.1787 – 5.05.1787. – 8 арк.
10. ДААРК. Ф. 799, оп. 1, спр. 37. Дело об открытии в Таврической области Присутственных мест. 24.04.1787 – 15.05.1787 – 11 арк.
11. Распоряжения светлейшего князя Потемкина Таврического правителю Таврической области В.В.Каховскому за 1784 и 1785 г.г. // ЗООИД. – 1889. – № 15. – С. 594-678.
12. Ордер Г. А. Потемкина В. В. Каховскому от 9 февраля 1786 г. // ИТУАК. – 1897. – № 3. – С. 1-35.
13. Ордер Г. А.Потемкина В. В. Каховскому от 9 января 1787 г. // ИТУАК. – 1888. – № 6. – С. 1-36.
14. ДААРК. Ф. 7, оп. 1, спр. 2. Журналы ежедневных заседаний суда за январь-декабрь 1787 г. – 147 арк.
15. Ордер Г. А.Потемкина В. В. Каховскому от 1 мая 1787 г. // ИТУАК. – 1888. – № 7. – С. 1-25.
16. Полное собрание законов Российской империи. С 1649. – Т. XX. 1775-1780. – СПб. – 1830. – 1046 с.
17. ДААРК. Ф. 804, оп. 2, спр. 3. Журналы Таврической уголовной палаты за январь-декабрь 1787 г. – 274 арк.
18. ДААРК. Ф. 818, оп. 1, спр. 1 Журналы судебных заседаний за январь - декабрь 1787 г. – 365 арк.
19. ДААРК. Ф. 28, оп. 3, спр. 2. Протоколы заседаний суда за январь 1787 г. – 3 арк.
20. Филиппов М. А. Судебная реформа в России: Популярный исторический и теоретический обзор судоустройства / М. А. Филиппов. – СПб. – Т.1.: Судоустройство. Ч. 1. – 1871. – 622 с.
21. Лохвицкий А. Губерния и ее земские и правительственные учреждения / А. Лохвицкий. – СПб., – 1864. – 227 с.
22. Куликов Ю. В. История государственных учреждений России до Великой Октябрьской социалистической революции. Государственные учреждения XVIII века / Ю. В. Куликов. – М., 1956. – 63 с.
23. ДААРК. Ф. 804, оп. 2, спр. 3-6, 141-145, 188-190, 222-229, 251-258.
24. ДААРК. Ф. 818, оп. 1, спр. 4-10, оп. 3, спр. 1-2, 5-6, 9-11, 13-14, 16-17 .
25. ДААРК. Ф. 4, оп. 2, спр. 22. Дело об определении присутственных чинов и выборе предводителей, судей и заседателей в г. Симферополе. 4.03.1787 – 25.04.1787. – 22 арк.
26. ДААРК. Ф. 28, оп. 3, спр. 15. Дело о чинах, определенных в Присутственные места Таврической области. 16.02.1787 – 29.04.1787. – 24 арк.
27. ДААРК. Ф. 4, оп. 1, спр. 1. Журналы и протоколы ежедневных заседаний за март 1787 г. – 19 арк.
28. ДААРК. Ф. 4.
29. ДААРК. Ф. 17, оп. 1, спр. 3-18, оп. 2, спр. 25-33.

30. Ерошкин Н. П. История государственных учреждений дореволюционной России / Н. П. Ерошкин. – М., – 1968. – 368 с.
31. ДААРК. Ф. 28, оп. 3, спр. 16. Дело об открытии в Таврической области Присутственных мест. 24.02.1787 – 31.05.1787. – 17 арк.
32. ДААРК. Ф. 28, оп. 3, спр. 56. Дело по сообщению второго департамента об открытии в Боспоре и Севастополе сиротских судов. 5.03.1791. – 3 арк.
33. ДААРК. Ф. 28, оп. 3, спр. 65. Дело об открытии в г. Севастополе словесного суда. 28.11.1793. – 3 арк.
34. ДААРК. Ф. 804, оп. 2,спр. 59. Дело об открытии в области Присутственных мест. 29.01.1787 – 10.07.1795. – 218 арк.
35. Ордер графа П. А. Зубова правителю Таврической области от 28 июня 1794 г. // ИТУАК. – 1893. – № 18. – С. 53-57.
36. Прохоров Д. А. Органы управления Таврической области после присоединения Крыма к России (1783-1784гг.) / Д. А. Прохоров // МАИЭТ. – 1996. – № 5. – С. 213-225.
37. Макидонов А. В. Персональний состав административного аппарата Новороссии XVIII века / А. В. Макидонов. – Запорожье: «Просвіта», 2011. – 334 с.
38. Полное собрание законов Российской империи. С 1649. – СПб. – Т. XXIII. С 1789 по 6 ноября 1796. – 1830. – 975 с.
39. Полное собрание законов Российской империи. С 1649. – СПб. – Т. XXIV. С 6 ноября 1796 по 1798. – 1830. – 872 с.
40. Тур В.Г. Особенности возрождения армяно-католической общины Карасубазара в конце XVIII века / В. Г. Тур // МАИЭТ. – 2009. – № 15. – С. 561-572.

Хутько Т.В. Створення судових органів у Таврійській області у 80-ті - 90-ті роки XVIII століття. / Хутько Т.В. // Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. – 2012. – Т. 25 (64), №2. – С. 357-366.

В статье на основе архивных и других документальных материалов исследуется создание системы судебных органов, при формировании которой учитывались такие факторы, как административно-территориальное устройство края, многонациональный состав его населения, а также принадлежность отдельных его групп к различным конфессиям.

Ключевые слова: Таврическая область, судебная система, судебный орган.

Khutko T.V. Creation of the judiciary in the Tauride region in the 80 - 90 years of the XVIII century. / Khutko T.V. // Scientific Notes of Taurida National V.I. Vernadsky University. – Jurisprudence. – 2012. – Vol. 25 (64), №2. – P. 357-366.

The creation of the system of judicial bodies which took into account such factors as the administrative-territorial division of the territory, the multi-ethnic composition of its population and the belonging of its individual groups to different confessions is examined in article on the basis of archival and other documentary materials.

Key words: Taurida province, the judicial system, the judicial body.